

Bazı Ülkelerde Yargı Konseylerinin Oluşumu ve Görevleri

*Kasım Erdem**

*Mehmet Solak***

ÖZET

- Yargı organlarının, yasama ve özellikle yürütme organından gelebilecek baskılardan korunması ve yargı fonksiyonunu bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirmesi amacıyla ülkeler, hakim ve savcılarının kariyerlerine (mesleğe alma, atama, tayin, terfi, disiplin) ve mahkemelerin idaresi ile mali konulara ilişkin yetkileri “yargı konseyi” adı altında oluşturdukları bağımsız organlara devretmişlerdir. Bu çalışmada bazı ülkelerde yargı konseylerinin oluşumu ve görevleri genel hatlarıyla incelenmiştir.

* Yasama Uzmanı

** Yasama Uzmanı

Yargı Konseyleri

1. Giriş

Yargı organlarının tarafsızlığını sağlamanın bir aracı ve hukuk devletinin ön koşulu olarak kabul edilen yargı bağımsızlığı, vatandaşların adil yargılanma hakkının anayasal bir güvencesi olup hakimlere sağlanan kişisel bir imtiyaz değildir. Yargı bağımsızlığı, hem yargı organının içinden hem de yasama ve yürütme organı, medya, siyasi partiler ve toplum gibi aktörlerden gelebilecek haksız baskılardan/etkilerden korunmayı gerektirmektedir.¹

Yargı organlarının, yasama ve özellikle yürütme organından gelebilecek baskılardan korunması ve yargı fonksiyonunu bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirmesi amacıyla ülkeler, hakim ve savcılarının kariyerlerine (mesleğe alma, atama, tayin, terfi, disiplin) ve mahkemelerin idaresi ile mali konulara ilişkin yetkileri “yargı konseyi” adı altında oluşturdukları bağımsız organlara devretmişlerdir.

Ülkemizde de, Anayasanın 159’uncu maddesinde Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) düzenlenmiştir. Kurulun Başkanı, Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Kurul, seçimle gelen asıl üyeleri arasından bir başkanvekili seçer.

HSYK; adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama, nakletme, geçici yetki verme, yükseltme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapmaktadır. Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamamaktadır. Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu

¹ Valery D Zorkin, “Comments on European Standarts as regards the Independence of the Judicial System:Judges”, [http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-JD\(2008\)008-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-JD(2008)008-e.asp), (Erişim Tarihi:01.03.2010).

ile düzenlenmiştir. Bu Kanun'un 16'ncı maddesi uyarınca Kurulda yapılan işlemler ve bunlarla ilgili görüşmeler gizlidir.

HSYK'nin oluşumu ve kararları, yargı bağımsızlığı ve hukuk devleti ilkeleri açısından zaman zaman tartışmalara neden olmaktadır.

2. Yargı Konseyleri

Çoğu ülkede yargı bağımsızlığını temin etmek amacıyla HSYK benzeri organlar oluşturulmuştur. Bu organlar genel olarak "yargı konseyleri" olarak adlandırılmaktadır. Yargı konseylerinin oluşumu ile görev ve yetkilerine bakıldığında ülkeden ülkeye büyük farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar her ülkenin siyasi, kültürel ve sosyal koşullarının doğal bir sonucu olsa da, konseylerin görev ve yetkileri açısından iki farklı modelden bahsetmek mümkündür.

Güney Avrupa modeli olarak adlandırılan modelde, temel hedefi yargı bağımsızlığını sağlamak olan yargı konseyleri anayasal kurumlar olarak öngörülmüşlerdir. Bu modelde konseyler, hakim ve savcılarının mesleğe kabulü, ataması, tayini, terfi, eğitimi ve disiplini ile ilgili önemli yetkilere sahiptirler. Örneğin Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz bu modele dahil ülkelerdir.

Kuzey Avrupa modeline dahil ülkelerde ise; konseylerin görevleri, mahkemelerin idaresi ve mali konulara ilişkindir. Bu modelde konseyler, yargısal faaliyetlerin denetimi, iş yükünün bölüştürülmesi, stratejik planlama, tesisler, otomasyon, eğitim, bilgi ve haberleşme teknolojileri gibi daha çok işlevsel fonksiyonları yerine getirirler. Örneğin, İsveç, Danimarka ve Hollanda bu modele dahil ülkelerdir.

Özetle; Kuzey Avrupa modelinde amaç, yargı hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak iken, Güney Avrupa modelinde amaç, hakim ve savcılarını mesleğe kabul, atama, terfi, disiplin konularında yaşama ve özellikle yürütme erkinden gelebilecek baskılara karşı korumak suretiyle yargı bağımsızlığını sağlamaktır.²

² Violaine Autheman, Sandra Elena, Global best Practices:Judicial Councils:Lessons Learn-

Yargı konseylerinin kimlerden oluşması gerektiği hususunda yargı bağımsızlığı hedefine uygun standart bir model bulunmamaktadır. Konseylerde yargı mensuplarının (hakim ve savcılar) yanı sıra yasama ve yürütme organına mensup üyeler, hukukçular (avukat veya hukuk profesörleri) ve sivil toplum temsilcileri görev yapmaktadırlar. Yargı mensuplarının çoğunlukta olduğu konseylerin temel hedefe (yargı erkinin bağımsızlığını sağlamak) daha uygun oldukları hususunun genel kabul gördüğü ve uygulamanın da bu yönde olduğu söylenebilir. Yargı konseylerinde hakim ve savcı olmayan üyelerin bulunması, özellikle yasama ve yürütme organına mensup üyelerin konseyde yer alması veya üyelerin atanması sürecine yasama ve yürütme organlarının dahil olması, yargıda siyasallaşma tartışmasına neden olmaktadır. Ancak, yargı konseylerinde hakim ve savcı olmayan üyelerin bulunmasının gereksiz meslektaş dayanışmasının veya baskısının negatif etkilerini engelleyeceği, konseylerin sadece “kendi mesleki çıkarlarına hizmet eden organlar” olduğu şeklindeki algıyı azaltacağı ve toplumdaki farklı görüşlerin temsiline imkan sağlayarak konseylerin demokratik meşruiyetini güçlendireceği ileri sürülmektedir.³

Venedik Komisyonu, konsey üyelerinin önemli bir kısmının veya çoğunluğunun yargı mensupları arasından meslektaşları tarafından seçilmesi gerektiğini; Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi ise, manipülasyon ve aşırı baskıların önüne geçmek için, konsey üyelerinin %75’inin hakim ve savcılardan oluşması gerektiğini belirtmektedirler. Avrupa Konseyi tarafından 1998 yılında kabul edilen Hakimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı’nda,⁴ hakimlerin seçilmesi, göreve alınması, atanmaları, kariyer ilerlemesi ve görevlerinin sona ermesine ilişkin tüm kararlarda, üyelerin “en az yarısının” meslektaşları tarafından yargının geniş temsiline olanak veren bir yöntemle seçilebildiği, yasama ve yürütme organından bağımsız bir organın müdahalesini öngörmektedir (m.1.3.).

ed from Europe and Latin America, 2004, http://www.ifes.org/publication/eaef6b5d089d0b287174df2742875b515/WhitePaper_2_FINAL.pdf, s.6 (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

³ Venedik Komisyonu İnternet Sitesi, “Comments on the draft opinion of the Consultative Council of European Judges on Judicial Councils”, [http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD\(2007\)032-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD(2007)032-e.asp), ve Judicial Appointments, [http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-JD\(2006\)001-e.asp#_ftnref11](http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-JD(2006)001-e.asp#_ftnref11), (Erişim Tarihi: 01.03.2010).

⁴ Venedik Komisyonu İnternet Sitesi, “European Charter on the Statutes of Judges”, http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/legal_professionals/judges/instruments_and_documents/charte%20eng.pdf, (Erişim Tarihi:02.03.2010).

Aşağıda Güney Avrupa modeline dahil olan **Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz** ile Güney Avrupa modeline dahil olan **İsveç ve Hollanda** ve konseylerin sahip olduğu yetkiler bakımından göreceli olarak iki modelin arasında bir noktada yer alan Doğu Avrupa ülkelerinden **Polonya ve Romanya**'da yargı konseyleri genel hatları ile incelenecektir. Ek 1'de Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi'nin yargı konseyleri ile ilgili 10(2007) no'lu görüşü özetlenmiştir. Ek 2'de bu çalışmada incelenen ülkelerdeki yargı konseyleri ile ilgili genel bilgiler tablo halinde sunulmuştur.

3. Ülke İncelemeleri

3.1. Fransa

Fransa'da 1946 yılından oluşturulan Yüksek Yargı Konseyi (*Conseil Supérieur de la Magistrature*) hakim ve savcılardan oluşan özerk bir kurumdur. Konsey, Anayasa (m.64-65) ve 5.2.2004 tarihli Yüksek Yargı Konseyi Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir.⁵

Anayasaya göre yargı bağımsızlığının garantörü Cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı bunu sağlarken Yüksek Yargı Konseyi ona yardım eder (Any.m.64) Yüksek Yargı Konseyinin başkanı Cumhurbaşkanıdır. Adalet Bakanı Konseyin başkan yardımcısıdır.⁶ Cumhurbaşkanı ve Adalet Bakanı dışında Konseyde 16 üye bulunur.

Yüksek Yargı Konseyi iki bölümden oluşur. Bu bölümlerden biri hakimlerle diğeri savcılarla ilgili konularda yetkilidir.

Hakimlerle ilgili bölümde, Cumhurbaşkanı ve Adalet Bakanının yanında, beş hakim ve bir savcı, Danıştay tarafından belirlenmiş bir Danıştay üyesi ve sırasıyla Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi Başkanı ve Senato Başkanı tarafın-

⁵ Avrupa Parlamento Dokümantasyon ve Araştırma Merkezi (European Centre for Parliamentary Research & Documentation, ECPRD) İnternet Sitesi, "Council for the Judiciary", 11.10.2005, Fransa'nın Cevabı, (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=470>, (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

⁶ Fransa Millet Meclisi İnternet Sitesi, Fransa Anayasası (İngilizce), <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp>, (Erişim Tarihi: 02.03.2010).

dan atanan ve yargı mensubu veya parlamenter olmayan üç vatandaş yer alır. Savcılarla ilgili olan bölümde, Cumhurbaşkanı ve Adalet Bakanının yanında beş savcı ve bir hakim, Danıştay tarafından belirlenmiş bir Danıştay üyesi ve sırasıyla Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi Başkanı ve Senato Başkanı tarafından atanan ve yargı mensubu veya parlamenter olmayan üç vatandaş yer alır (Any.m.65).

Hakimlerden sorumlu olan bölüm, Yargıtaydaki hakimler, temyiz mahkemeleri ve istinaf mahkemelerinin başkanları için aday gösterir. Diğer hakimler için Adalet Bakanına bağlayıcı görüş bildirir. Bölüm, hakimler için bir disiplin mahkemesi olarak da görev yapar. Bu durumda Konseye Yargıtay Başkanı başkanlık eder. Konsey, yapacağı soruşturma sonrası hazırlanacak rapor üzerine görevdeki hakim hakkında uygulanacak disiplin önlemine karar verir.

Savcılarla ilgili bölüm, savcıların atanması sırasında kendi görüşünü bildirir. Ancak bu görüş bağlayıcı değildir. Disiplin konuları ile ilgili toplantılara Yargıtay Başsavcısı başkanlık eder. Savcıların disiplin cezalarına ilişkin olarak kendi görüşünü bildirir. Uygulanacak disiplin cezasına Adalet Bakanı karar verir.⁷

Konsey üyelerinin görev süresi dört yıldır ve yeniden seçilemezler. Üyeler görev süresince avukatlık yapamaz, kamusal bir görevde veya seçimle gelinen bir görevde bulunamazlar.⁸

Fransa'da 23 Temmuz 2008 tarihinde yapılan ancak Konseye ilişkin organik kanunun çıkarılması ile yürürlüğe girecek olan anayasa değişikliği ile, Konseyin oluşumu, görev ve yetkilerinin düzenlendiği 65 inci madde değiştirilmiştir. Henüz yürürlüğe girmeyen anayasa değişikliğine göre, Cumhurbaşkanı Konseyin başkanı ve Adalet Bakanının Konseyin doğal üyesi olduğunu düzenleyen hükümler anayasadan çıkarılmakta; Cumhurbaşkanı, Senato Başkanı ve Millet Meclisinin yasama, yargı ve idare mensubu olmayanlar arasından ikişer üye seçmesi (şu an birer üye) ve savcı ve hakimlerle ilgili bölümde bir avukatın bulunması öngörülmektedir. Böylece Konseyin üye sayısı, 12 yargı mensubu (altı hakim ve altı savcı), bir Danıştay üyesi, bir avukat ve altı vatandaş olmak üzere 20'ye çıkarılmıştır. Yine değişiklikle Adalet

⁷ ECPRD İnternet Sitesi, "Council for the Judiciary", 11.10.2005, Fransa'nın Cevabı.

⁸ A.k.

Bakanının disiplin konularıyla ilgili oturumlar hariç bölümlerin tüm oturumlarına katılabileceği öngörülmüştür (Any.m.65⁽¹⁾).

3.2. Hollanda

Hollanda'da Yargı Konseyi (*Raad voor de Rechtspraak*) yargının yeniden yapılandırılması ve reform programı çerçevesinde 2002'de oluşturulmuş bir kurumdur.⁹

Konsey dört üyeden oluşur. Bunların ikisi yargı mensubudur. İkisi ise daha önce yüksek makamlarda bulunmuş bürokratlardır. Konseyin görevlerini yerine getirmesine yardımcı olan bir bürosu vardır. Konsey üyeleri Adalet Bakanının tavsiyesi ve Bakanlar Kurulunun onayı üzerine Kral tarafından atanır. Üyelerin görev süresi altı yıldır.

Konsey, yargı bütçesinin hazırlanması, mali yönetimin denetlenmesi, personel politikası, bilgi ve iletişim teknolojileri ve mekan sağlama gibi operasyonel konularda mahkemeleri desteklemekle görevlidir. Konsey, yargı sistemi ile ilgili kanunlar hakkında görüş bildirir. Konsey ayrıca ulusal ve uluslararası seviyelerde Hollanda Yargısı adına sözcülük görevi yapmaktadır.¹⁰

Yüksek Mahkeme ve Danıştay dışındaki diğer mahkemeler, kaynakları nasıl kullandıkları hakkında Konseye karşı sorumludurlar. Mahkemelerin bütçesi, Konsey tarafından iş yükü değerlendirme sistemine göre belirlenir. Konsey, bütçenin kullanımı ile ilgili bakana rapor sunar. Konseyin, operasyonel politikalar hakkında genel bağlayıcı emirler verme yetkisi bulunmaktadır.¹¹

⁹ Avrupa Yargı Konseyleri Ağı (The European Network of Councils for the Judiciary, ENCJ) İnternet Sitesi, The Council for The Judiciary of Netherlands, <http://www.encj.eu/encj/>, (Erişim Tarihi:02.03.2010).

¹⁰ Hollanda Adalet ve Yüksek Mahkeme (*Rechtspraak*) İnternet Sitesi, The Council for the Judiciary, <http://www.rechtspraak.nl/Information+in+English/The+Council+for+the+Judiciary.htm>, (Erişim Tarihi: 23.02.2010).

¹¹ ENCJ İnternet Sitesi, The Council for The Judiciary of Netherlands, <http://www.encj.eu/encj/>, (Erişim Tarihi:02.03.2010).

3.3. İspanya

İspanya’da Yargı Erki Genel Konseyi (*Consejo General del Poder Judicial*) hakimlerin atanma, terfi, denetim ve disiplin işlerinden sorumlu olan özerk bir organdır. Konseyin yasal dayanağı Anayasanın 122 nci maddesi ve 6/1985 sayılı Organik Kanundur. Savcılar Konseyin görev ve yetkisi kapsamında değildir.

Konseyin başkanı Anayasa Mahkemesi Başkanındır. Başkan dışındaki 20 üye parlamento tarafından belirlenir: 12 üye hakimlerin meslek birliklerinin gösterecekleri değişik kategorilerdeki 36 hakim arasından parlamento meclisleri tarafından seçilir. Altı üyeyi Temsilciler Meclisi, altı üyeyi Senato seçer. Diğer sekiz üye ise, en az 15 yıllık mesleki tecrübesi olan avukatlar ve diğer hukukçular arasından Temsilciler Meclisi (dört üye) ve Senato (dört üye) tarafından seçilirler. Her iki durumda da üyelerin ilgili mecliste seçilmesi için üye tamsayısının en az beşte üçünün oyu gereklidir. Bu şekilde belirlenen üyeler görevlerine Kral tarafından atanırlar. Görev süreleri beş yıldır.

Konseyin yetki ve görevleri, mahkemelerin idaresi ve denetimi, hakimleri işe alma, terfi, eğitim, görevden alma, mesleki yeterliklerini değerlendirme, disiplin hükümlerini uygulama ile ilgili konuları kapsar. Bunun dışında Anayasa Mahkemesine iki üye seçmek, Adalet Okulunu denetlemek, Yüksek Mahkeme yargıçlarını seçmek, yargıyla ilgili konularda çıkacak kanunlarla ilgili görüş beyan etmek gibi yetki ve görevleri vardır.¹²

3.4. İsveç

İsveç’te Ulusal Mahkeme İdaresi (*Domstolsverket*), 1975’te kurulmuş İsveç yargı sistemine hizmet veren bir kamu kurumudur. Anayasa ve kanunlarla düzenlenmemiş olan kurumun görev ve yetkileri hükümetin idari tasarrufla belirlenmiştir.¹³

¹² ECPRD İnternet Sitesi, Council for the Judiciary, 11.10.2005, İspanya Senato’sunun Cevabı, <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=470>, (Sınırlı Erişim), (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

¹³ ECPRD İnternet Sitesi, “Council for the Judiciary”, 11.10.2005, İsveç’in Cevabı, (Sınırlı Erişim), <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=470>, (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

Ulusal Mahkeme İdaresinin temel görevi, İsveç yargı sistemindeki ortak sorunlarla ilgilenmek ve sistem içi koordinasyonu sağlamaktır. Personel eğitim ve gelişimi, finans, tesisler ve teknoloji konularında görevleri olan İdare, hizmetin vatandaşlara etkin ve verimli bir şekilde ulaştırılabilmesi için görüş bildirmek ve tavsiyelerde bulunur. Ancak İdare hakimlerin atanmasında ve disiplinle ilgili konularda yetkili değildir.

Ulusal Mahkeme İdaresinin amaçları; kaynakların doğru ve etkili tahsisini sağlamak, yargı mensuplarının kendi aralarında ve mahkemelerle diğer kamu kurumları arasındaki işbirliğini ve koordinasyonu artırmak ve mahkeme sisteminde yapılabilecek reform ve iyileştirmelerde destek sağlamaktır.¹⁴

Sistemde yer alan Yönetim Kurulu 2008 yılında değiştirilmiştir. 2008 öncesindeki sistemde Ulusal Mahkeme İdaresi, hükümet tarafından atanan bir genel müdür ve yönetim kurulu tarafından yönetiliyordu. Yönetim kurulu 10 üyeden oluşmaktaydı. Bu üyelerin bir kısmı mahkemelerden gelirken bir kısmını Parlamento (*Riksdag*) seçiyordu. Yönetim kurulu, karar organı ve danışma organı olarak işlev görmekteydi. Yönetim kurulu, yıllık rapor ve bütçe dokümanlarıyla ilgili konularda karar organı olarak hareket ederken diğer konularda danışma organı olarak hareket ediyordu. Yönetim Kurulu üyelerinin görev süresi üç yıldır.¹⁵

2008'de yapılan değişiklikle Yönetim Kurulunun yerini bir Danışma Konseyi almıştır. Danışma Konseyinin görevleri işlemleri denetlemek ve genel müdüre tavsiyelerde bulunmaktır. Danışma Konseyi dokuz üyeden oluşur. Konseyin başkanı genel müdürdür.¹⁶ Genel müdür hükümete karşı sorumludur. Genel müdürün görev süresi altı yıldır.¹⁷

¹⁴ İsveç Ulusal Mahkemeler İdaresi (*Svresiges Domstolar*) İnternet Sitesi, The Swedish National Courts Administration, http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage_2330.aspx, (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

¹⁵ ECPRD İnternet Sitesi, "Council for the Judiciary", 11.10.2005, İsveç'in Cevabı, <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=470>, (Sınırlı Erişim), (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

¹⁶ İsveç Ulusal Mahkemeler İdaresi (*Svresiges Domstolar*) İnternet Sitesi, The Swedish National Courts Administration, http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage_2330.aspx, (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

¹⁷ ECPRD İnternet Sitesi, "Council for the Judiciary", 11.10.2005, İsveç'in Cevabı, <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=470>, (Sınırlı Erişim), (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

3.5. İtalya

İtalya'da Yüksek Yargı Konseyi (*The Consiglio Superiore della Magistratura*) hakim ve savcılardan oluşan özerk anayasal bir kurumdur.¹⁸

Konseyin 27 üyesi bulunmaktadır.¹⁹ Konseyin başkanı Cumhurbaşkanıdır. Yargıtay başkanı ve başsavcısı Konseyin doğal üyeleridir. Üyelerin üçte ikisi hakim ve savcılar arasından hakim ve savcılar tarafından seçilir. Üyelerin üçte biri parlamento tarafından en az 15 yıllık tecrübeye sahip hukuk profesörleri ve avukatlar arasından seçilir. Konsey, başkan yardımcısını, parlamento tarafından belirlenen üyeler arasından seçer. Üyelerin görev süresi dört yıldır. Üyeler görevdeyken parlamentoda veya bölge meclisinde görev yapamaz (Any.m.104).

Konsey, hakimleri işe alma, atama ve yer değiştirme, terfi ve disiplin konularında yetkilidir (Any.m.105).

Hakim ve savcılarla ilgili disiplin işlemlerine karar verme yetkisi, Konsey üyelerinden oluşan dokuz kişilik bir bölüme aittir. Bölümün kararlarına karşı, Adalet Bakanı, Başsavcı ve ilgili hakim/savcının Yargıtayda temyiz hakları bulunmaktadır.²⁰

3.6. Polonya

Polonya Anayasası, Polonya Ulusal Yargı Konseyini (*Krajowa Rada Sądowictwa*) mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığının teminatı olarak nitelemektedir (Any.186/1).²¹

¹⁸ İtalya Temsilciler Meclisi İnternet Sitesi, İtalya Anayasası (İngilizce), http://english.camera.it/cost_reg_funz/345/346/listaarticoli.asp, (Erişim Tarihi:02.03.2010).

¹⁹ Venedik Komisyonu İnternet Sitesi, Consultative Council of European Judges (CCJE), "Questionnaire for 2007 CCJE opinion concerning the Councils for the Judiciary: Reply submitted by the delegation of Italy", [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE/REP\(2007\)12&Sector=secDGHL&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=FEF2E0&BackColorIntranet=FEF2E0&BackColorLogged=c3c3c3](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE/REP(2007)12&Sector=secDGHL&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=FEF2E0&BackColorIntranet=FEF2E0&BackColorLogged=c3c3c3), (Erişim Tarihi: 01.03.2010).

²⁰ İtalya Yüksek Yargı Konseyi İnternet Sitesi, The Italian Judicial System, <http://www.csm.it/documenti%20pdf/sistema%20giudiziario%20italiano/inglese.pdf>, s. 17. (Erişim Tarihi:26.02.2010).

²¹ Polonya Temsilciler Meclisi (Sejm) İnternet Sitesi, Polonya Anayasası (İngilizce), <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>, (Erişim Tarihi: 02.03.2010).

Konsey çoğunluğunu hakimlerin oluşturduğu 25 üyeden oluşmaktadır: Yüksek Mahkeme Başkanı, Adalet Bakanı, Yüksek İdare Mahkemesi Başkanı ile Cumhurbaşkanı tarafından atanan bir üye; Yüksek Mahkeme, adli, idari ve askeri mahkeme hakimleri arasından meslektaşları tarafından seçilen 15 hakim üye; Millet Meclisi (Sejm) tarafından seçilen dört milletvekili üye ve Senato tarafından seçilen iki Senato üyesi Konseyi oluşturur.

Üyelerin görev süresi dört yıldır. Konsey, üyeleri arasından bir başkan seçer.

Yargı konseyinin görevleri şunlardır: Mahkeme ve hakimlerin bağımsızlığı konusunu ilgilendiren kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi amacıyla Anayasa Mahkemesine başvurmak ve hakim adaylarını değerlendirerek Cumhurbaşkanına öneride bulunmak, hakimlerin emeklilikleri ile ilgili işlemleri yürütmek, hakimleri ilgilendiren kanun önerileri hakkında görüş bildirmek, hakim adaylarının değerlendirilmesinde geçerli olacak kriterleri tespit etmek.²²

3.7. Portekiz

Portekiz’de Yüksek Yargı Konseyi (*Conselho Superior da Magistradura*) Anayasa (m.217-218) ve 30 Temmuz 1985 tarihli ve 21/85 sayılı Kanunla düzenlenmiştir.²³

Yüksek Yargı Konseyi, 17 üyeden oluşmaktadır. Yüksek Yargı Konseyinin başkanı, Yüksek Adalet Divanının başkanıdır. Görev süresi üç yıldır. Cumhurbaşkanı tarafından beş yıllığına seçilen iki üye, Meclis tarafından dört yıllığına seçilen yedi üye ile hakimler tarafından üç yıllığına seçilen yedi hakim üye Konseyi oluştururlar.²⁴ Yedi hakim üyeden birisi Yüksek Mahkeme

²² Polonya Ulusal Yargı Konseyi (*Krajowa Rada S_downictwa*) İnternet Sitesi, National Council of the Judiciary of Poland, <http://www.krs.pl/main2.php?node=info&mnu=15&lng=2>, (Erişim Tarihi:23.02.2010).

²³ ECPRD İnternet Sitesi, “Council for the Judiciary”, 11.10.2005, Portekiz’in Cevabı, <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=470>, (Sınırlı Erişim), (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

²⁴ A.k.

hakimi, ikisi Temyiz Mahkemesi hakimi ve dördü birinci derece mahkeme hakimlerinden olmak zorundadır.²⁵

Yüksek Yargı Konseyi, sadece adli mahkeme hakimleri ile ilgili görev ve yetkilere sahiptir. İdare ve vergi mahkemelerindeki hakimlerden benzer bir konsey (İdare ve Vergi mahkemeleri Yüksek Konseyi) sorumludur. Ayrıca Yüksek Yargı Konseyi, savcılarını da kapsamamaktadır.²⁶

Yüksek Yargı Konseyinin bazı görev ve yetkileri şunlardır: Hakimlerin atanması, yer değiştirmeleri, görevden alınması, mesleki yeterliklerinin değerlendirilmesi, disiplin hukukunun uygulanması ile ilgili işlemlerde bulunmak; hakimlerin durumu ve yargı kurumlarıyla ilgili kanunlarda ve genel olarak yargının idaresiyle ilgili konularda görüş beyan etmek; yargı kurumlarının etkinliğini ve verimliliğini artıracak önerileri Adalet Bakanlığına iletmek; yargı hizmetleriyle ilgili denetimler ve soruşturmalar yapmak; Konseyin bütçesiyle ilgili iç kuralları onaylamak; dava dosyalarının mahkemelerdeki adil ve işlevsel dağılımını sağlamak; beklemekte olan dava dosyalarının ele alınmasıyla ilgili öncelikleri, diğer acil dosyalara hâle getirmeksizin belirlemek; Yüksek Adalet Mahkemesi ve Temyiz Mahkemesi'nin bölümlerinin sayısını ve oluşumlarını tespit etmek.²⁷

3.8. Romanya

Anayasal bir kurum olan Yüksek Yargı Konseyi (*Superior Council of Magistracy*) 19 üyeden oluşmaktadır: Meslektaşları tarafından seçilen ve Senato tarafından onaylanan dokuz hakim ve beş savcı üye, Senato tarafından seçilen ve mesleki ve ahlaki üne sahip iki hukukçu, Adalet Bakanı, Yüksek Temyiz ve Adalet Mahkemesi Başkanı ve Başsavcısı, Konseyi oluşturmaktadır.

²⁵ ENCJ İnternet Sitesi, The Portuguese High Council of Justice, http://www.encj.net/encj/GetRecords?Template=web/membersandobserverscontenttext.htm&menuid=menu_membersandobservers&menucolor=66CCCC&countrynm=PT&curkey=24&category=2, (Erişim Tarihi: 01.03.2010).

²⁶ A.k.

²⁷ ECPRD İnternet Sitesi, "Council for the Judiciary", 11.10.2005, Portekiz'in Cevabı, <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=470>, (Sınırlı Erişim), (Erişim Tarihi: 22.02.2010).

Konsey, başkanını kendi üyeleri arasından belirler. Konsey üyelerinin görev süreleri altı yıldır. Kararları gizli oyla alır. Konseyin kararları nihaidir ve değiştirilemez (Any.m133).

Konseyin temel görevleri; hakim ve savcı atamaları hakkında Cumhurbaşkanına öneride bulunmak, hakim ve savcılar hakkında disiplin cezası vermektir.²⁸ Konseyin disipline ilişkin kararlarına karşı Yüksek Adalet ve Temyiz Mahkemesine itiraz edilebilmektedir (Any.m.134).²⁹

4. Sonuç

Güney Avrupa modeline dahil ülkelerde konseylerin hakim/savcılarının kariyerlerine ilişkin önemli yetkilere sahip oldukları görülmektedir. İsveç ve Hollanda'da görüldüğü gibi Kuzey Avrupa modelinde ise, konseyin görevleri mahkemelerin idari ve mali yönden verimli ve etkili faaliyet göstermelerine yöneliktir. Doğu Avrupa ülkelerinden Polonya ve Romanya'da ise, hakim ve savcı atamalarında konseylerin doğrudan belirleyici olmadıkları, görevlerinin sadece adayları önermekten ibaret olduğu görülmektedir.

Üye kompozisyonuna bakıldığında, üyelerin tamamını hakim/savcılarının oluşturduğu bir konsey bulunmamaktadır. Portekiz hariç, yargı mensubu üyeler konseylerde çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Yargı mensubu üyelerin genellikle kendi meslektaşları tarafından seçildiği görülmektedir (İtalya, Fransa, Portekiz, Romanya, Polonya). İspanya'da hakim üyeler parlamento tarafından seçilmektedir.

Ülkemizde olduğu gibi, Fransa, İtalya ve Polonya'da Adalet Bakanları konseyin doğal üyesidirler. İtalya, Romanya ve Polonya'da ise yüksek mahkeme başkanlarının konseyin doğal üyesi oldukları görülmektedir.

İncelenen ülkelerin tamamında konseylerde yargı mensubu olmayan üyeler görev almaktadır. Yargı mensubu olmayan üyeler çoğunlukla parlamento

²⁸ Konseyin hakim ve savcılarının disiplin işlemleri ile ilgili toplantılarında Adalet Bakanı, Yüksek Temyiz ve Adalet Mahkemesi başkanı ve başsavcısı oy kullanamamaktadır.

²⁹ Romanya Temsilciler Meclisi İnternet Sitesi, Romanya Anayasası (İngilizce), <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>, (Erişim Tarihi: 02.03.2010).

tarafından seçilmektedir. İtalya ve İspanya'da sekiz, Portekiz'de yedi Polonya'da altı, Fransa ve Romanya'da iki üye parlamento tarafından seçilmektedir. Ayrıca Cumhurbaşkanı'nın Fransa ve Portekiz'de birer üye atama yetkisi bulunmaktadır. İsveç ve Polonya'da ise parlamento üyeleri konseyde yer almaktadır.

5. EKLER

Ek 1. Avrupa Hakimleri Danışma Konseyinin Yargı Konseyleri Hakkındaki Görüşü

Avrupa Konseyi Danışma Konseyi, Yargı Konseyleri hakkındaki 10(2007) no'lu görüşünde özetle şu “önerilerde” bulunmaktadır.¹

- Yargı konseylerinin oluşturulmasında amaç, yargı sisteminin ve hakimlerin bağımsızlığını korumaktır. Hakimlerin bağımsızlığı, gerçeğin, özgürlüğün, insan haklarına saygının ve dış baskılardan azade tarafsız mahkemelerin garantisidir. Hakimlerin bağımsızlığı, kendi çıkarları için onlara sağlanan ayrıcalık/imtiyaz değildir; hukuk devletinin ve adalet arayan herkesin yararına yöneliktir. Bağımsızlık, hakimlerin tarafsızlığının bir koşuludur (m.8,9).
- Yargı konseyleri; adalet sisteminin verimli işlemlerini ve yargı kalitesini arttırmalıdır. Bu doğrultuda yargı konseylerinin, yargı sisteminin değerlendirilmesi için gerekli araçları tespit etmek, hizmetlerin durumu hakkında rapor sunmak, yargının idaresini geliştirmek amacıyla atılması gerekli adımları ilgili makamlardan talep etmek gibi görevleri bulunmaktadır (m.10).

¹ Venedik Komisyonu İnternet Sitesi, Consultative Council of European Judges (CCJE), “Opinion no.10(2007) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Council for the Judiciary at the service of society”, [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE\(2007\)OP10&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=FEF2E0&BackColorIntranet=FEF2E0&BackColorLogged=c3c3c3#P87_3939](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE(2007)OP10&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=FEF2E0&BackColorIntranet=FEF2E0&BackColorLogged=c3c3c3#P87_3939), (Erişim Tarihi: 01.03.2010).

- Konsey tamamen hakimlerden oluşabileceği gibi hakim ve hakim olmayan üyeler konseyde birlikte yer alabilirler. Konseyin tamamen hakimlerden oluştuğu durumlarda, hakimler meslektaşları tarafından seçilmelidir. Konseyde hakimlerin yanında hakim olmayanların bulunduğu durumlarda manipülasyon ve baskıyı engellemek amacıyla, üyelerin “önemli bir kısmı” meslektaşları tarafından seçilen hakimlerden oluşmalıdır. Karma üyelerden (hakim ve hakim olmayan üyeler) oluşan konseyler, kendi çıkarı için hareket eden mesleki örgüt şeklindeki algıyı engeller ve toplumdaki farklı çıkarların temsiline imkan vererek ilave bir meşruiyet kaynağı oluşturur. Karma üyelerden oluşan konseylerde bazı kararlar, sadece hakimlerin katılımıyla alınabilir (m.15-19).
- Konseyin hakim olmayan üyeleri, belirli süre mesleki tecrübeye sahip hukukçu ve üniversite profesörleri veya tanınmış vatandaşlar arasından seçilmelidir. Yargı sisteminin modern yönetimi, hukuk dışında (işletme, finans, iletişim teknolojileri, sosyal bilimler, vs.) farklı alanlardaki insanların katkılarını gerekli kılabilir (m.22).
- Konsey üyeleri, hakim olsun veya olmasın, aktif siyasetçi, parlamento üyesi, yürütme veya idare üyesi olmamalıdır. Ne devlet başkanı ne de herhangi bir bakan, konsey üyesi olmamalıdır (m.23).
- Herhangi bir seçim yöntemi önermeksizin, yargı konseyindeki hakimler, meslektaşları tarafından yargının tüm seviyede geniş temsiline imkan verecek bir yöntemle seçilmelidirler (m.27).
- Hakim olmayan üyeler, yürütme organı tarafından atanmamalıdır. Hakim olmayan üyelerin parlamento tarafından belirlendiği ülkelerde, üyeler parlamento üyesi olmamalı, muhalefetin katkısını gerektiren nitelikli bir çoğunluk aranmalı ve toplumdaki çeşitliliğin temsiline hizmet edecek kişiler belirlenmelidir (m.32).
- Yargı konseyinin başkanı, siyasi partilerle bağlantısı olmayan tarafsız birisi olmalıdır. Devlet Başkanları/Cumhurbaşkanlarının yetkilerinin sembolik olduğu parlamenter sistemlerde Devlet Başkanının/Cumhurbaşkanının Konseylere başkanlık yapmasında bir mahzur yoktur. Ancak diğer

durumlarda başkan konsey tarafından seçilmeli ve hakim olmalıdır (m.33).

- Konseyin, yargı sisteminin yönetimi ve idaresine ilişkin kararları ile atama, nakil, terfi, disiplin, görevden alma gibi kararları gerekçeleri ile birlikte açıklanmalı, bağlayıcı olmalı ve yargı denetimine tabi olmalıdır. Yargı konseyinin bağımsızlığı, hukuk dışı olduğu ve yargı denetiminin dışında olduğu anlamına gelmez (m.39).
- Yargı konseyleri, hakimlerin seçilmesi ve atanması, terfileri, değerlendirilmesi, eğitimi, disiplin ve etikle ilgili konular, bütçenin denetim ve yönetimi, mahkemelerin idaresi, hakimlerin itibarının korunması, diğer devlet organlarına görüş bildirilmesi, diğer organlarla işbirliği, kamuya karşı şeffaflık, hesap verme ve raporlama gibi konularla ilgili görevleri tercihen tek başına veya başka organlarla işbirliği halinde bağımsız bir şekilde yürütmelidir (m.42).

Ek 2:
Tablo-1/1: Yargı Konseyleri

	İTALYA	FRANSA	İSPANYA	PORTEKİZ
Üye Sayısı	27	18	21	17
Başkan	Cumhurbaşkanı	Cumhurbaşkanı	Yüce Mahkeme (<i>Tribunal Supremo</i>) Başkanı	Yüksek Mahkeme Başkanı
Doğal Üyeler	Yargıtay Başkanı Yargıtay Başsavcısı	Adalet Bakanı		
Yargı Mensubu (Hakim veya Savcı) Olmayan Üyelerin Sayısı	8 Üye (Parlamento tarafından nitelikli çoğunlukla seçilmiş hukuk profesörleri veya avukatlar)	4 Üye: 1 Cumhurbaşkanı, 1 Millet Meclisi Başkanı, 1 Senato Başkanı tarafından atanan üye, 1 Danıştay'ın kendi üyeleri arasından seçerek gönderdiği üye,	8 Üye (Parlamento tarafından seçilen hukukçular)	8 Atanmış Üye: 7'si parlamento tarafından 1'i Cumhurbaşkanlığı tarafından
Seçilen veya Atanan Yargı Mensuplarının Sayısı	16 Üye (Hakim ve Savcıların kendi aralarından seçtikleri üyeler)	12 Seçimle Gelen Üye: 6 Hakim, 6 Savcı.	12 Üye (Parlamento tarafından seçilen hakim üye)	8 Hakim Üye: 7 Hakimlerin kendi aralarından seçtikleri hakim üye, 1 Cumhurbaşkanlığı tarafından atanan hakim üye,
Görev ve Yetkiler	Hakimleri işe alma, atama ve yer değiştirme, terfi ve disiplin konularında yetkilidir	Hakimleri işe alma, atama ve yer değiştirme, terfi ve disiplin konularında yetkilidir	Hakimleri işe alma, atama ve yer değiştirme, terfi ve disiplin konularında yetkilidir	Hakim ve savcıların atama, yer değiştirme, görevden alınma, mesleki yeterliklerinin değerlendirilmesi, disiplin konularında yetkilidir

Ek 2:
Tablo-1/2: Yargı Konseyleri

	İSVEÇ	HOLLANDA	POLONYA	ROMANYA
Üye Sayısı	10	4	25	19
Başkan	Genel Müdür (Hükümetçe atanır)		Konsey kendi üyeleri arasından seçer	Konsey kendi üyeleri arasından seçer
Re'sen Üye Olanlar			Yüksek Mahkeme Birinci Başkanı, Adalet Bakanı, Yüksek İdare Mahkemesi Başkanı ve Cumhurbaşkanı tarafından atanan bir üye	Adalet Bakanı, Yüksek Adalet ve Temyiz Mahkemesi Başkanı ve Başsavcısı
Yargı Mensubu (Hakim veya Savcı) Olmayan Üyeler	6 Üye 2 Sendika Üyesi, 2 Milletvekili, 1 Baro Temsilcisi Ve Jön Köping Valisi	2 Üye (Üst düzey kamu görevi yapan bürokrat)	6 Parlamento Üyesi (4'ü Milletvekili 2'si Senatör)	2 Üye (Senato tarafından seçilen sivil Toplum Temsilcisi)
Seçilen veya Atanan Yargı Mensupları	3 Hakim Üye	2 Hakim Üye	15 Hakim Üye (Yüksek Mahkeme, Adli, İdare ve Askeri Mahkeme Hakimleri arasından seçilir)	14 Üye (9 Hakim ve 5 Savcı)
Görev ve Yetkiler	Personel gelişimi ve eğitimi, sistemle ilgili tavsiyeler, mahkemelere finansal kaynak tahsisi gibi konularda yetkilidir.	Yargı bütçesinin hazırlanması, mali yönetimin denetlenmesi, personel politikası, bilgi ve iletişim teknolojileri, mekan sağlama gibi konularda mahkemeleri desteklemekle görevlidir.	Mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığıyla ilgili kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi için Anayasa Mahkemesine başvurur, Cumhurbaşkanı hakimlerin atanması ile ilgili öneride bulunur.	Hakim ve savcıların atanmasını Cumhurbaşkanı önerir, hakimler ve savcılar hakkında disiplin hükümlerini uygular.

KAYNAKÇA

- Autheman Violaine, Elena Sandra, Global best Practices:Judicial Councils-Lessons Learned from Europe and Latin America, 2004, http://www.ifes.org/publication/ea6b5d089d0b287174d_f2742875b515/WhitePaper_2_FINAL.pdf, (Erişim Tarihi: 22.02.2010).
- Avrupa Parlamento Dokümantasyon ve Araştırma Merkezi (European Centre for Parliamentary Research & Documentation, ECPRD) İnternet Sitesi, “Council for the Judiciary”, 11.10.2005, <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/detailreq.do?id=470>, (Sınırlı Erişim), (Erişim Tarihi: 22.02.2010).
- Avrupa Yargı Konseyleri Ağı (The European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ)) İnternet Sitesi, The Council for The Judiciary of Netherlands, <http://www.encj.eu/encj/>, (Erişim Tarihi:02.03.2010).
- , The Portuguese High Council of Justice, http://www.encj.net/encj/Get-Records?Template=web/membersandobserverscontentext.htm&menu-id=menu_membersandobservers&menucolor=66CCCC&countrynm=PT&curkey=24&category=2, (Erişim Tarihi: 01.03.2010).
- Hollanda Adalet ve Yüksek Mahkeme (*Rechtspraak*) İnternet Sitesi, The Council for the Judiciary, <http://www.rechtspraak.nl/Information+in+English/The+Council+for+the+Judiciary.htm>, (Erişim Tarihi: 23.02.2010).
- İsveç Ulusal Mahkeme İdaresi (*Svresiges Domstolar*)İnternet Sitesi, The Swedish National Courts Administration, http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage_2330.aspx, (Erişim Tarihi: 22.02.2010).
- İtalya Yüksek Yargı Konseyi (*Consiglio Superiore Del La Magistura*) İnternet Sitesi, The İtalian Judicial System, <http://www.csm.it/documenti%20pdf/sistema%20giudiziario%20italiano/inglese.pdf>, (Erişim Tarihi:26.02.2010).
- Polonya Ulusal Yargı Konseyi (*Krajowa Rada S_downictwa*) İnternet Sitesi, National Council of the Judiciary of Poland, <http://www.krs.pl/main2.php?node=info&mnu=15&lng=2>, (Erişim Tarihi:23.02.2010).
- Venedik Komisyonu İnternet Sitesi, “Comments on the draft opinion of the Consultative Council of European Judges on Judicial Councils”, [http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD\(2007\)032-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD(2007)032-e.asp), (Erişim Tarihi: 01.03.2010).
- , “Judicial Appointments” [http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-JD\(2006\)001-e.asp#_ftnref11](http://www.venice.coe.int/docs/2006/CDL-JD(2006)001-e.asp#_ftnref11), (Erişim Tarihi: 01.03.2010).
- , “European Charter on the Statutes of Judges”, <http://www.coe.int/t/e/>

[legal affairs/legal cooperation/legal professionals/judges/instruments and documents/charte%20eng.pdf](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/legal_professionals/judges/instruments_and_documents/charte%20eng.pdf), (Erişim Tarihi:02.03.2010).

—————, Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi (Consultative Council of European Judges, CCJE), Opinion no.10(2007) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Council for the Judiciary at the service of society, [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE\(2007\)OP10&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=FEF2E0&BackColorIntranet=FEF2E0&BackColorLogged=c3c3c3#P87_3939](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE(2007)OP10&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=FEF2E0&BackColorIntranet=FEF2E0&BackColorLogged=c3c3c3#P87_3939), (Erişim Tarihi: 01.03.2010).

ANAYASALAR

Fransa Millet Meclisi İnternet Sitesi, Fransa Anayasası (İngilizce), <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp>, (Erişim Tarihi: 02.03.2010).

İtalya Temsilciler Meclisi İnternet Sitesi, İtalya Anayasası (İngilizce), http://english.camera.it/cost_reg_funz/345/346/listaarticoli.asp, (Erişim Tarihi:02.03.2010).

Romanya Temsilciler Meclisi İnternet Sitesi, Romanya Anayasası (İngilizce), <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>, (Erişim Tarihi: 02.03.2010).

Polonya Temsilciler Meclisi (Sejm) İnternet Sitesi, Polonya Anayasası (İngilizce), <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>, (Erişim Tarihi: 02.03.2010).